

Proffesiwn addysg ansawdd uchel

Addysgu

Mae 'Dyfodol Llwyddiannus' (Donaldson, 2015) yn nodi 12 o egwyddorion addysgegol addysgu a dysgu da y mae angen i ysgolion eu hystyried wrth iddynt benderfynu sut i wireddu Cwricwlwm newydd Cymru:

Ffigur 1: Mae addysgu a dysgu da yn:

(Estyn, 2018c, tud.6)

Proffesiwn addysg ansawdd uchel

Lle mae ysgolion yn llwyddiannus wrth wella ansawdd addysgu a meithin gallu addysgu i'r dyfodol, maent yn adeiladu diwylliant o gydweithio ac ymddiriedaeth sy'n annog staff i werthuso'u harfer eu hunain yn onest. Maent yn hyrwyddo ethos lle mae athrawon yn dysgu oddi wrth ei gilydd ac yn siarad yn agored am y cryfderau a'r meysydd i'w gwella yn eu harfer eu hunain ac arfer eu cydweithwyr. Yn yr ysgolion sy'n fwyaf llwyddiannus, mae arweinwyr yn annog athrawon i gymryd risgiau rhesymol ac arbrofi â dulliau gwahanol, gan bwysleisio effaith newidiadau ar ddeilliannau ar gyfer disgyblion. Maent yn sicrhau bod monitro ansawdd addysgu yn canolbwyntio ar sut mae dysgwyr yn gwneud cynnydd dros gyfnod, ac nid ydynt yn llunio barnau gor-sympl ynglŷn ag ansawdd addysgu drwy raddio gwersi unigol. Mewn ysgolion gwannach, nid yw arweinwyr yn sicrhau ymagwedd strategol at ddatblygu addysgu ac nid ydynt yn darparu digon o gyfleoedd i staff drafod cryfderau a gwendidau addysgu yn eu hysgol.

Mae llawer o athrawon, yn enwedig yn y sector cynradd, yn mynd yn fwy myfyriol wrth iddynt weithio gyda chydweithwyr yn eu hysgol eu hunain ac mewn ysgolion eraill i archwilio eu harfer broffesiynol. Mewn lleiafrif o ysgolion, mae athrawon yn ymgysylltu â thystiolaeth ymchwil i lywio'u harfer. Lle mae hyn yn fwyaf llwyddiannus, maent yn nodi angen penodol o fewn eu harfer eu hunain neu arfer eu hysgolion, ac yn defnyddio ystod eang o dystiolaeth ymchwil i adnabod yr ateb mwyaf priodol. Yn yr achosion gorau, maent yn addasu'r ymagwedd awgrymedig i gyfateb i gyd-destun penodol eu hysgol. Mewn gormod o achosion, fodd bynnag, mae ysgolion yn ymgysylltu ag ymchwil ar lefel rhy arwynebol ac nid ydynt yn canolbwyntio ar b'un a yw ymagweddau newydd at addysgu ac addysgeg yn arwain at welliannau mewn safonau neu les ar gyfer disgyblion.

Mae ansawdd addysgu yn dda neu'n well mewn rhyw wyth o bob deg o leoliadau nas cynhelir, tua thri chwarter o ysgolion cynradd, a thua hanner yr ysgolion uwchradd. Mae'r canfyddiadau hyn yn dynodi anghysondeb o ran ansawdd ac ymagweddau at addysgu wrth i ddisgyblion symud drwy'r cyfnodau addysg amrywiol. Er enghraifft, yn y lleoliadau nas cynhelir mwyaf effeithiol, mae ymarferwyr yn defnyddio technegau i ddatblygu medrau plant fel dysgwyr annibynnol. Maent yn gweithredu egwyddorion y cyfnod sylfaen i sicrhau bod plant yn cael cyfleoedd i ddewis adnoddau, datrys problemau a datblygu medrau cydweithio. Mewn llawer o ysgolion cynradd, mae athrawon yn adeiladu ar y medrau hyn, gan greu cyfleoedd i ddisgyblion fyfyrion ar lwyddiant eu dysgu a chyfrannu eu syniadau eu hunain i wersi a thestunau. Mewn llawer o ysgolion uwchradd, caiff disgyblion gyfleoedd mwy cyfyngedig i ddatblygu'u medrau fel dysgwyr myfyriol ac annibynnol. Wrth i ddisgyblion symud i mewn i gyfnod allweddol 3, nid yw'r addysgu yn aml yn adeiladu digon ar gyflawniadau disgyblion ar ddiwedd yr ysgol gynradd, ac nid yw disgwyliadau athrawon o allu disgyblion yn ddigon uchel, ac nid yw tasgau yn ddigon heriol, yn enwedig i'r rhai mwy abl.

Proffesiwn addysg ansawdd uchel

Mae mwy o ysgolion bellach yn defnyddio ffyrdd arloesol i ddatblygu medrau disgyblion. Mae hyn yn arbennig o gyffredin yn y cyfnod sylfaen, ond mae'n dod yn fwy amlwg yng nghyfnod allweddol 2 hefyd. Er enghraifft, mewn lleiafrif o ysgolion, mae athrawon yn plethu medrau llythrennedd, rhifedd a TGCh drwy'r cwricwlwm gan ddefnyddio elfennau creadigol, fel dawns, celf a barddoniaeth. Mewn ychydig o achosion, mae ysgolion yn gweithio gyda'i gilydd i rannu arbenigedd ar sut i ddefnyddio'r celfyddydau mynegiannol i ddatblygu medrau disgyblion. Mae hyn yn digwydd yn arbennig mewn ysgolion pob oed ac mewn clystyrau lle mae arbenigedd uwchradd, er enghraifft mewn drama a chelf, yn cael ei rannu gyda chydweithwyr cynradd.

Yn gynyddol, mae athrawon yn darparu cyfleoedd i ddysgwyr ddylanwadu ar beth maent yn ei ddysgu a sut. Yn yr achosion gorau, mae disgyblion a staff yn cydweithio ar beth yr hoffent ei ddysgu er mwyn llywio'r themâu y bydd y dosbarth yn eu hastudio. Mewn ychydig o ysgolion cynradd, mae athrawon yn gweithio gyda disgyblion i nodi'r medrau y byddant yn eu dysgu ac yn cynllunio gweithgareddau o amgylch y rhain. Fodd bynnag, mae defnyddio technegau asesu i ennyn diddordeb disgyblion yn eu dysgu a sicrhau ei fod yn adeiladu'n dda ar yr hyn y mae disgyblion eisoes yn ei wybod, yn parhau'n gyfyngedig. Yn y sector uwchradd, mae'r technegau hyn, pan gânt eu defnyddio, yn aneffeithiol yn aml, yn enwedig y defnydd o asesiadau cyfoedion neu hunanasesu ar gyfer tasgau lle byddai disgyblion yn elwa mwy o gael adborth arbenigol gan eu hathro.

Yn yr ysgolion mwyaf effeithiol, mae athrawon yn mabwysiadu dull strategol o roi adborth i ddisgyblion ac nid ydynt yn teimlo'r angen i ddarparu sylwadau ysgrifenedig manwl ar bob darn o waith. Yn hytrach, maent yn rhoi blaenoriaeth i agweddau ar waith disgyblion lle byddai adborth ysgrifenedig yn fwyaf cynhyrchiol, ac yn cydbwysu hyn â dulliau eraill, fel adborth llafar sy'n mynd i'r afael â chamsyniadau cyffredin ymhlith grwpiau disgyblion penodol. Mewn gormod o ysgolion, nid yw adborth yn cynorthwyo disgyblion i wella eu medrau. Yn aml, mae hyn oherwydd nad yw athrawon yn darparu cyfleoedd ystyrlon i ddisgyblion ymateb i'r adborth neu ymarfer y medrau sy'n angenrheidiol i sicrhau'r gwelliannau.

Proffesiwn addysg ansawdd uchel

Staff cymorth

Mae staff cymorth yn cynrychioli rhyw hanner y gweithlu ysgol. Cynorthwywyr addysgu cyffredinol yw tua hanner y staff cymorth, mae rhyw ddau o bob deg yn gynorthwywyr addysgu sy'n cynorthwyo disgyblion gydag anghenion addysgol arbennig, a chyflogir y gweddill mewn amrywiaeth o rolau, fel y dangosir yn ffigur 2 isod (StatsCymru, 2019l).

Cyflogir ychydig dros dri chwarter o gynorthwywyr addysgu mewn ysgolion cynradd, tra cyflogir cynorthwywyr cymorth anghenion arbennig yn fwy cyfartal ar draws ysgolion cynradd ac ysgolion uwchradd (StatsCymru, 2019l). Mae nifer y staff cymorth â statws Cynorthwydd Addysgu Lefel Uwch a ddefnyddir yn y rôl honno yn parhau i gynyddu (StatsCymru, 2019l).

Mae'r rhan fwyaf o ysgolion yn defnyddio cynorthwywyr addysgu i gefnogi cynnydd unigolion a grwpiau o ddisgyblion. Mewn llawer o achosion, mae athrawon yn defnyddio'r ymarferwyr ychwanegol hyn yn dda i wella darpariaeth y cyfnod sylfaen. Yn yr enghreifftiau gorau, mae'r ymarferwyr hyn yn defnyddio'u harbenigedd i ymateb i anghenion disgyblion ac mae ganddynt ymwybyddiaeth dda o ba bryd a sut i ymyrryd yn nysgu disgyblion. Mae'r ymyriadau hyn yn helpu annog datblygu gwydnwch ac annibyniaeth disgyblion. Fodd bynnag, yn aml, mae cynorthwywyr addysgu yn gorgyfarwyddo gwaith disgyblion ac mae hyn yn rhwystro'u datblygiad fel dysgwyr annibynnol. Yn yr ysgolion gorau, mae cynorthwywyr addysgu yn gwneud cyfraniad gwerthfawr at asesu cynnydd disgyblion yn barhaus, ac maent yn gweithio'n gynhyrchiol gydag athrawon i gynllunio gwersi a gweithgareddau.

Yn y rhan fwyaf o ysgolion, mae arweinwyr yn defnyddio cynorthwywyr addysgu i gefnogi cynnydd disgyblion ag anghenion addysgol arbennig. Mewn ysgolion uwchradd, dyma yw rôl graidd y rhan fwyaf o gynorthwywyr addysgu. Ym mron pob ysgol, mae hyn fel arfer yn cynnwys cyflwyno rhaglenni ymyrraeth i gynorthwyo disgyblion â bylchau penodol yn eu medrau neu i gynorthwyo disgyblion â heriau emosiynol ac ymddygiadol. Er enghraifft, mewn llawer o

Ffigur 2: Staff cymorth mewn ysgolion a gynhelir yng Nghymru, yn ôl categori, 2018-2019

51%

Cynorthwywyr Addysgu (a)

20%

Staff cymorth anghenion arbennig

8%

Cynorthwywyr Addysgu Lefel Uwch

14%

Staff gweinyddol

3%

Staff cymorth bugeiliol

4%

Staff cymorth eraill (c)

(a) yn cynnwys cynorthwywyr ieithoedd tramor

(b) yn cynnwys swyddogion arholiadau, rheolwyr busnes ysgolion a staff gweinyddol eraill

(c) yn cynnwys technegwyr, gofal plant, nyrsys, staff meddygol a staff llyfrgell

Proffesiwn addysg ansawdd uchel

ysgolion cynradd, mae cynorthwywyr addysgu yn cyflwyno cymorth lleferydd ac iaith i ddisgyblion iau sy'n eu galluogi i wneud cynnydd da â'u medrau cyfathrebu. Mewn llawer o achosion, mae ysgolion yn defnyddio cyllid grant yn briodol i ddarparu cynorthwywyr addysgu ychwanegol i gefnogi anghenion dysgwyr sy'n agored i niwed, er nad yw arweinwyr, yn gyffredinol, yn gwerthuso effaith y cyllid hwn.

Dysgu proffesiynol

Dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf, mae Llywodraeth Cymru wedi cyflwyno strategaethau ar gyfer gwella ansawdd addysgu a dysgu, ac ar gyfer helpu ymarferwyr i ddatblygu'u harfer trwy gydol eu gyrfaeodd. Y nod yw meithrin gallu a chael gwared ar amrywiadau mewn ansawdd o fewn ysgolion a rhwng ysgolion. Mae diwygiadau addysg presennol yn seiliedig ar fodel o hunanwella a gweithio rhwng ysgolion. Mae hyn yn golygu, yn yr ysgolion mwyaf effeithiol, fod arweinwyr ac athrawon yn cymryd cyfrifoldeb am eu datblygiad eu hunain a datblygiad eu cymheiriaid. Caiff yr ymagwedd hunanwella hon ei harwain gan yr ysgol, a'i chydbwysu gan gymorth gan awdurdodau lleol, consortia rhanbarthol a Llywodraeth Cymru. Yn ddiweddar, mae dysgu proffesiynol yn cael ei lywio'n well hefyd gan ymchwil berthnasol. Mae'r arweinwyr ysgol gorau yn chwilio am dystiolaeth fod arloesi arfaethedig yn debygol o gael buddion i athrawon a disgyblion, ac yn defnyddio tystiolaeth ymchwil bresennol ac ymchwil weithredu i lywio penderfyniadau.

Ar ei orau, caiff dysgu proffesiynol ei deilwra i bob ysgol ac mae'n ymateb i anghenion staff fel unigolion a grwpiau. Mae dysgu proffesiynol ar gael i athrawon ar bob cam o'u gyrfa ac mae'n cefnogi datblygiad athrawon yn gynyddol. Mae diwylliant dysgu proffesiynol yn annog a hyrwyddo cylch parhaus o wella. Mae athrawon ac arweinwyr yn defnyddio cyfleoedd ar gyfer dysgu proffesiynol i fyfrio ar eu harfer a'i datblygu. Caiff y cyfleoedd hyn eu hailystyried a'u gwerthuso i sicrhau eu bod yn cael effaith gadarnhaol ar arfer yn yr ystafell ddosbarth. Yr arfer leiaf effeithiol yw pan fydd ysgolion ond yn buddsoddi'n sylweddol mewn dysgu proffesiynol ar gyfnod penodol mewn gyrfa athro, fel adeg mynediad i'r proffesiwn neu flynyddoedd cynnar ymarfer, neu pan fydd athrawon yn cael anhawster (Cordingley, 2013).

Lle mae arweinyddiaeth dysgu proffesiynol yn effeithiol, ceir ffocws clir ar wella addysgu a'i effaith ar gynnydd disgyblion. Mae meysydd allweddol eraill sy'n cyfrannu at ddysgu proffesiynol llwyddiannus ac addysgeg yn cynnwys:

- creu'r diwylliant a'r amodau cywir ar gyfer dysgu proffesiynol
- meithrin perthnasoedd proffesiynol cydweithredol a chefnogol o fewn ysgolion a rhwng ysgolion
- cael polisi ystafell ddosbarth agored sy'n annog arsylwi cymheiriaid
- creu amser pwrpasol i staff ymgysylltu â thystiolaeth ymchwil a gwneud eu hymchwil weithredu eu hunain
- defnyddio data a thechnolegau newydd fel ysgogwyr ar gyfer gwella ac arloesi
- gwerthuso effaith ac effeithiolrwydd y ddarpariaeth dysgu proffesiynol yn rheolaidd o fewn prosesau hunanwerthuso a chynllunio gwelliant ehangach
- defnyddio diwrnodau datblygiad proffesiynol fel cyfleoedd strategol i archwilio mentrau pellach mewn addysgu a dysgu
- dysgu sut i arwain dysgu proffesiynol a datblygiad staff

Proffesiwn addysg ansawdd uchel

Mae arweinwyr cryf yn adnabod eu staff yn dda ac yn deall lefel ymarfer gyfredol athrawon unigol a'r camau nesaf sydd eu hangen ar gyfer eu datblygiad. O ganlyniad i'r wybodaeth sylfaenol hon, mae ymagwedd gynlluniedig a phwrpasol at ddysgu proffesiynol yn bosibl, gan ddefnyddio ystod o weithgareddau gwahanol wedi'u teilwra i lwybr gyrfa a blaenoriaethau gwella'r unigolyn. Mae athrawon yn datblygu orau pan fydd arweinwyr yn eu galluogi i "feiddio arbrofi" drwy werthfawrogi'r staff hynny sy'n cymryd 'risgiau' ystyriol (OECD, 2016, tud.5). Yn yr ysgolion hyn, mae arweinwyr yn ymddiried mewn staff i wneud dewisiadau proffesiynol ac yn eu hannog i fod yn agored eu meddwl. Maent yn cefnogi staff i fynd i'r afael â'u harfer yn wahanol trwy gymryd problemau fel cyfleoedd i ddysgu. Mae hyn yn annog staff i feddwl yn feirniadol am eu harfer.

Mewn ysgolion effeithiol, mae arweinwyr yn rhoi blaenoriaeth uchel i ddysgu proffesiynol ar gyfer staff cymorth. Maent yn darparu cyfleoedd i gynorthwywyr addysgu i arsylwi arfer dda yn eu hysgolion eu hunain ac ysgolion eraill. Maent yn hwyluso rhannu arfer dda, er enghraifft galluogi staff sydd â medrau mewn technoleg 'sgrin werdd' i rannu'r rhain gyda chydweithwyr. Maent yn sicrhau bod trefniadau effeithiol ar gyfer adolygu perfformiad ar waith i alluogi staff i fyfyr ar eu harfer a gweithio gydag arweinwyr i nodi'u cryfderau a meysydd i'w gwella. Mewn ysgolion lle mae arweinyddiaeth yn fwyaf effeithiol, mae arweinwyr yn sicrhau bod staff cymorth yn chwarae rhan lawn mewn gweithgareddau hunanwerthuso a gwella, ac yn ystyried eu barnau'n weithredol. Er enghraifft, yn Ysgol Gynradd Cogan, mae cynorthwywyr addysgu yn cyfranogi mewn trafodaethau gydag arweinwyr, athrawon eraill a disgyblion fel ffynhonnell anffurfiol i fonitro darpariaeth yr ysgol a'i heffaith ar safonau.

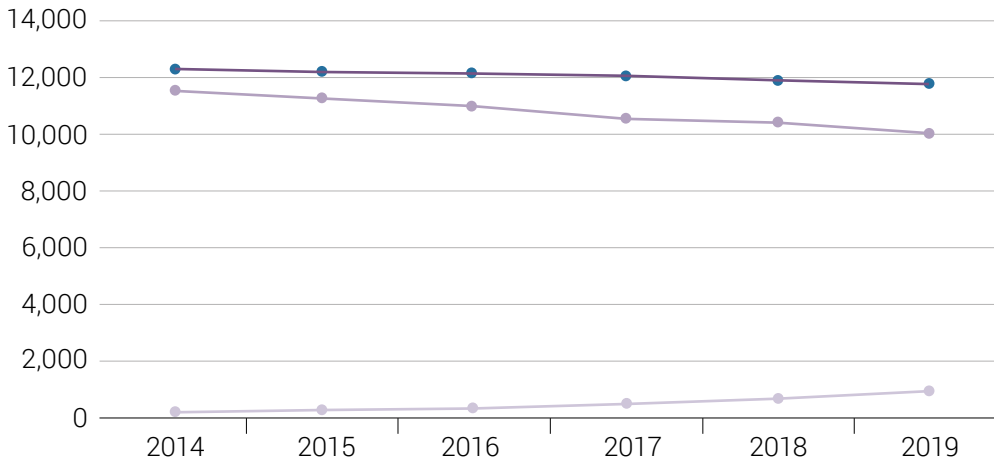
Lle mae dysgu proffesiynol yn llai effeithiol a lle nad yw'n cael effaith ar waith yr ysgol, yn aml nid yw gweithgareddau dysgu proffesiynol yn cael eu cynllunio'n strategol. O ganlyniad, mae gweithgareddau yn ddigyswllt yn aml ac nid ydynt yn cyfateb i anghenion gwella'r ysgol na'r unigolyn. Yn yr achosion hyn, nid yw arweinwyr yn defnyddio prosesau hunanwerthuso i nodi agweddau allweddol sy'n angen cymorth. Mewn ysgolion llai effeithiol, mae arweinwyr yn mabwysiadu ymagwedd gyffredinol at ddysgu proffesiynol, ni waeth am unrhyw anghenion unigol.

Recriwtio a chadw athrawon

At ei gilydd, mae cyfraddau cadw athrawon yng Nghymru wedi aros yn sefydlog dros y pum mlynedd diwethaf. Yn nodweddiadol, mae tua 3% o athrawon yn gadael y proffesiwn bob blwyddyn (StatsCymru, 2019n). Mae cyfran yr athrawon sy'n parhau yn y proffesiwn addysgu yng Nghymru yn cymharu'n ffafriol â'r gyfradd yn Lloegr, lle mae canran yr athrawon sy'n gadael y proffesiwn wedi parhau tua 10% y flwyddyn dros yr un cyfnod (Yr Adran Addysg, 2019).

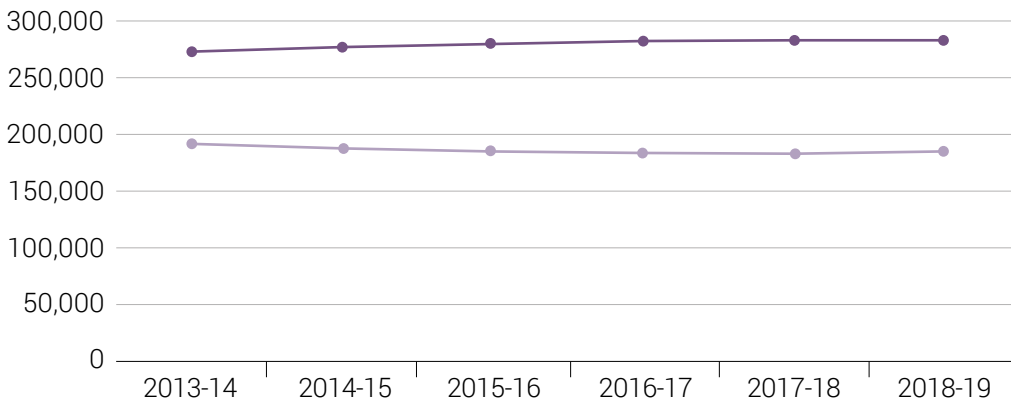
Er hynny, dros y pum mlynedd diwethaf, bu gostyngiad cyson yn nifer yr athrawon yng Nghymru. Yn ystod yr un cyfnod, hyd at 2018, mae nifer y disgyblion oedran ysgol gynradd wedi cynyddu, tra bod niferoedd disgyblion oedran ysgol uwchradd wedi gostwng. Fe wnaeth y ddwy duedd wrthdroi yn 2019 (gweler ffigur 3 isod).

Proffesiwn addysg ansawdd uchel

(StatsCymru, 2019o).

Bydd y niferoedd disgyblion mewn ysgolion uwchradd a'r cyfnod uwchradd mewn ysgolion pob oed yn cynyddu ymhellach dros y pum mlynedd nesaf wrth i niferoedd uwch o ddisgyblion ddod drwodd o ysgolion cynradd (StatsCymru, 2019k).

(StatsCymru, 2019k)

Ffigur 3: Nifer yr athrawon cymwysedig cyfwerth ag amser llawn mewn ysgolion cynradd, uwchradd ac ysgolion pob oed yng Nghymru, 2014 i 2019

—●— Cynradd
—●— Uwchradd
—●— Pob oed

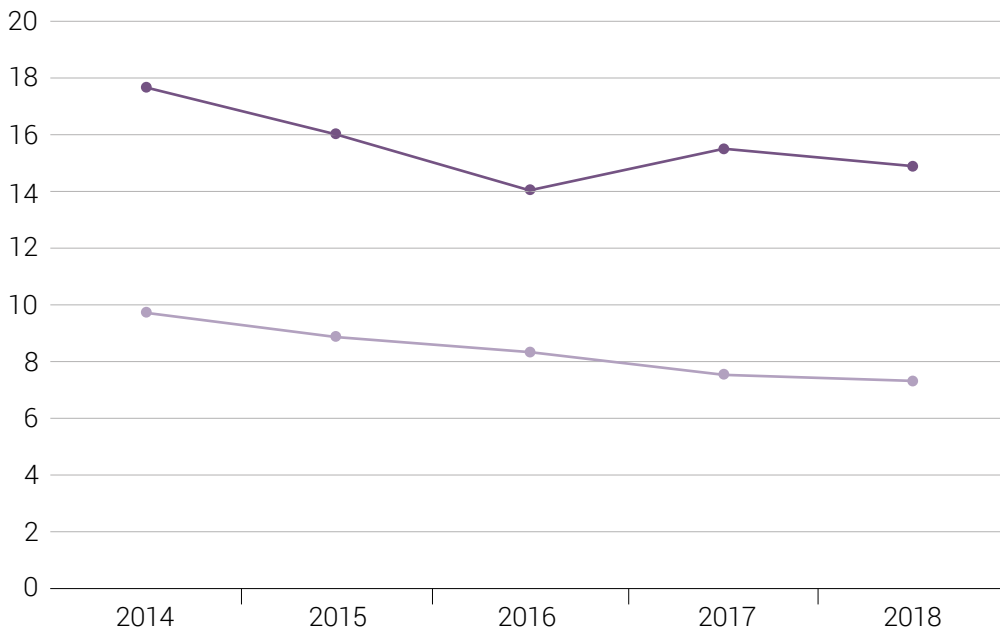
Ffigur 4: Nifer y disgyblion mewn ysgolion a gynhelir yng Nghymru, 2013-2014 hyd 2018-2019

—●— Disgyblion oed cynradd
—●— Disgyblion oed uwchradd

Proffesiwn addysg ansawdd uchel

Bu gostyngiad yn nifer y myfyrwyr sy'n cael eu recriwtio i raglenni addysg gychwynnol i athrawon yng Nghymru, fel mewn gwledydd eraill. Mae recriwtio i raglenni cynradd wedi gostwng ryw 10% yn y pum mlynedd diwethaf, ac mae'r recriwtio i raglenni uwchradd wedi gostwng 40% dros yr un cyfnod (StatsCymru, 2019d). O fewn y gostyngiad cyffredinol hwn, mae nifer o bynciau wedi gweld recriwtio'n disgyn 50% neu fwy, yn cynnwys cemeg, TGCh, mathemateg, ieithoedd tramor modern, celf a ffiseg. Mae'r ffigurau diweddaraf ar gyfer recriwtio athrawon dan hyfforddiant yn dangos bod niferoedd wedi gostwng eto mewn rhyw hanner o'r pynciau (StatsCymru, 2019e).

Mae nifer y swyddi addysgu sydd wedi'u hysbysebu yn ysgolion Cymru dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf wedi aros yn gymharol sefydlog (StatsCymru, 2019m). Mae nifer y ceisiadau a dderbyniwyd gan ysgolion ar gyfer swyddi sy'n cael eu cynnig wedi gostwng yn gyffredinol (StatsCymru, 2019m). Ar gyfartaledd, mae ychydig dros ddwywaith gymaint o geisiadau am swyddi addysgu mewn ysgolion cynradd o gymharu ag ysgolion uwchradd (StatsCymru, 2019m). Dros y pum mlynedd diwethaf, mewn llawer o bynciau uwchradd, mae ysgolion yn derbyn llai na deg o geisiadau ar gyfer pob swydd ar gyfartaledd. (StatsCymru, 2019m). Mae ychydig o bynciau yn denu niferoedd isel iawn o ymgeiswyr. Dros y pum mlynedd diwethaf, derbyniwyd cyfartaledd o saith o geisiadau ar gyfer pob swydd a hysbysebwyd ar gyfer bioleg, a phump ar gyfer cemeg a ffiseg (StatsCymru, 2019m).

Ffigur 5: Nifer gyfartalog o geisiadau fesul swydd addysgu mewn ysgolion cynradd ac uwchradd, 2014-2018

—●— Cynradd
—●— Uwchradd

Mae'r ffigurau hyn ar gyfer ysgolion ledled Cymru ac mae recriwtio mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg, ysgolion gwledig, ac ysgolion mewn ardaloedd ag amddifadedd uchel, yn fwy heriol (StatsCymru, 2019m).

Proffesiwn addysg ansawdd uchel

Addysg gychwynnol i athrawon

Erbyn hyn, am y tro cyntaf, ceir ymagwedd genedlaethol at ddysgu proffesiynol â'r nod o greu model strwythuredig a fydd yn cael effaith ar addysgu, arweinyddiaeth a safonau. Mae'r dull integredig hwn sy'n gweld addysg gychwynnol i athrawon fel cam cychwynnol dysgu a datblygu gydol gyrfa i athrawon, a sefydlu arfer fyfyrion o'r cychwyn cyntaf, i'w chrosawu.

Mae addysg gychwynnol i athrawon wedi newid yn sylweddol yng Nghymru, gyda threfniadau achredu newydd ar gyfer rhaglenni sy'n pwysleisio pwysigrwydd ysgolion a phrifysgolion yn gweithio gyda'i gilydd (Llywodraeth Cymru, 2018a). Yn 2018, cynhaliodd Estyn arolwg thematig 'Y [continwwm dysgu proffesiynol: mentora mewn addysg gychwynnol athrawon](#)' (Estyn, 2018g). Nododd yr adroddiad hwn nodweddion da a meysydd i'w datblygu yn y ddarpariaeth cyn diwygio addysg gychwynnol i athrawon. Darparodd dystiolaeth i lywio'r rhaglenni newydd a ddechreuodd ym Medi 2019.

Mae darparwyr addysg gychwynnol i athrawon yn helpu athrawon dan hyfforddiant i drefnu'u myfyrdodau ysgrifenedig ar eu haddysgu drwy fframweithiau gwerthuso strwythuredig. Mae'r fframweithiau hyn yn helpu myfyrwyr i ystyried agweddau ar eu haddysgu nhw a dysgu disgyblion, ac i gynnig eu targedau eu hunain ar gyfer gwella. Gan fwyaf, fodd bynnag, nid yw myfyrwyr yn myfyrion ddigon beirniadol ar eu haddysgu nac ar eu cynnydd yn erbyn targedau yn y gwerthusiadau ysgrifenedig neu fel arall. Nid ydynt yn dangos tystiolaeth o feddwl dyfnach, fel gwneud cysylltiadau rhwng profiadau dysgu eraill, neu ddefnyddio canfyddiadau ymchwil neu waith darllen ehangach. Yn gyffredinol, nid yw myfyrwyr yn gwneud digon o gynnydd yn y medrau hyn dros gyfnod eu hyfforddiant cychwynnol. Ychydig iawn o fentoriaid sy'n trafod gwerthusiadau ysgrifenedig myfyrwyr, neu'n darparu adborth i helpu myfyrwyr i wella'r agwedd hon ar eu gwaith. Yn ogystal, mae llawer o fyfyrwyr yn ystyried eu gwerthusiadau ysgrifenedig fel tasg i'w chwblhau, yn hytrach nag fel offeryn i'w helpu i ddatblygu. Dim ond ychydig o fyfyrwyr sy'n gwneud cysylltiadau effeithiol rhwng eu gwerthusiadau o wersi a'u cynlluniau gwersi. Nid yw mwyafrif o fyfyrwyr yn sicrhau bod eu hamcanion dysgu sydd wedi'u cynllunio ar gyfer disgyblion yn disgrifio dysgu'n ddigon penodol. Mae hyn yn golygu nad yw gwerthusiadau o wersi yn dadansoddi pa mor llwyddiannus oedd eu strategaethau addysgu wedi'u cynllunio o ran helpu disgyblion.

Yn yr enghreifftiau gorau, mae mentoriaid yn darparu cyfleoedd i fyfyrwyr ddatblygu'u medrau beirniadol a myfyriol drwy sgysiau dysgu sy'n cysylltu theori gydag arfer. Maent yn helpu myfyrwyr i adeiladu'r medrau sydd eu hangen arnynt ar gyfer cynllunio a gwerthuso trwy gyfeirio at ymchwil a'r modd y mae hyn yn cysylltu â phrofiad a chyd-destun. Fe wnaeth adroddiad thematig Estyn ar fentora mewn addysg gychwynnol i athrawon nodi bod gan fentoriaid effeithiol iawn "ddealltwriaeth dda o sut i gynyddu gwybodaeth a phrofiad myfyrwyr fesul tipyn, gan ddechrau gyda gweithgareddau dysgu â mwy o strwythur a chefnogaeth, a datblygu annibyniaeth, myfyrdod a medrau beirniadol myfyrwyr wrth iddynt ddod yn fwy profiadol" (2018g, tud.6). Mae'r mentoriaid hyn yn aml yn dilyn eu hastudiaethau addysg uwch eu hunain.

Proffesiwn addysg ansawdd uchel

Mae ysgolion lle mae mentora yn effeithiol yn cynnwys eu myfyrwyr yn llawn yn y gweithgareddau dysgu proffesiynol sy'n cael eu cynnal yn yr ysgol. Mae hyn yn rhoi delfryd o arfer dda mewn dysgu proffesiynol gydol gyrfa i fyfyrwyr, a darlun realistig o'r hyn y mae ysgolion da yn ei wneud. Mewn llawer o ysgolion, gwybodaeth a dealltwriaeth gyfyngedig sydd gan fentoriaid ac arweinwyr o'r ffyrdd y mae'r brifysgol yn datblygu medrau meddwl beirniadol a medrau myfyrio athrawon dan hyfforddiant. O ganlyniad, nid ydynt yn gwneud cysylltiadau â'r dysgu hwn i gefnogi'r athro dan hyfforddiant wrth ddatblygu'r agwedd hon ar ei arfer broffesiynol.

Arweinwyr ysbrydolgar

Arweinyddiaeth ysgolion

Mae arweinyddiaeth yn dda neu'n rhagorol mewn rhyw dri chwarter o ysgolion cynradd a rhyw hanner o ysgolion uwchradd. Mae arweinyddiaeth ragorol mor gyffredin mewn ysgolion uwchradd ag ysgolion cynradd. Mae ysgolion uwchradd bron deirgwaith yn fwy tebygol nag ysgolion cynradd i fod ag arweinyddiaeth anfoddfaol.

Ar draws pob sector, mae'r arweinwyr gorau yn cefnogi gwelliant ysgolion a rhediad hwylus eu sefydliadau trwy ddsbarthu rolau a chyfrifoldebau yn fedrus a thrwy flaenoriaethu gwella addysgu a deilliannau ar gyfer disgyblion. Mae arweinwyr llwyddiannus yn arwain drwy esiampl ac yn meithrin ethos cryf o waith tîm yn eu hysgolion. Mae ganddynt ddisgwyliadau uchel o ddisgyblion ac o gyflawniad a lles staff. Mae gweledigaeth glir gan yr arweinwyr hyn ar gyfer datblygiad yr ysgol, ac maent yn rhannu'r weledigaeth honno gyda disgyblion, staff, rhieni a llywodraethwyr.

Mae arweinwyr ysgol llwyddiannus yn sicrhau bod gwella addysgu a dysgu yn ganolog i'w gwaith. Gwnânt yn siŵr bod staff yn cael cyfleoedd dysgu proffesiynol perthnasol ac maent yn sefydlu diwylliant sy'n cefnogi datblygu medrau staff a medrau disgyblion. Maent yn meithrin diwylliant o arweinyddiaeth ar draws yr ysgol trwy ddarparu cyfleoedd i staff ymgymryd â chyfrifoldebau arwain go iawn. Mae gan lawer o ysgolion uwchradd llwyddiannus gynllun olyniaeth clir, ac yn aml maent yn 'tyfu' eu harweinwyr eu hunain.

Mae lles staff yn ffactor allweddol i gyflawni deilliannau da ar gyfer disgyblion. Mae arweinwyr llwyddiannus yn creu ac yn cynnal diwylliant lle mae staff yn teimlo eu bod yn cael eu gwerthfawrogi a'u cefnogi i ffynnu mewn amgylchedd sy'n cael dylanwad cadarnhaol ar eu boddhad yn eu swydd. Mae arweinwyr effeithiol yn hyrwyddo lles staff. Er enghraifft, fe wnaeth Ysgol Gynradd Penllergaer, Abertawe, dalu i wasanaeth cwnsela ysgolion lleol ddarparu goruchwyliaeth broffesiynol reolaidd ar gyfer unrhyw aelod o staff a oedd yn dymuno cyfranogi. Roedd staff yn gallu rhannu'u teimladau a'u profiadau, a hefyd fe wnaethant ddysgu medrau i gefnogi'i gilydd. Erbyn hyn, mae'r ysgol yn cynnal ei goruchwyliaeth ei hun yn fewnol. Yn Ysgol Uwchradd Esgob Llandaf, Caerdydd, mae'r tîm arwain yn dangos ei werthfawrogiad cryf o ymrwymiad staff trwy ddarparu lluniaeth yn ystod